
СПОРТ ЗА РАЗВОЈ ВО РАМКИ НА ЛОКАЛНО ПАРТНЕРСТВО ВО КРИВА ПАЛАНКА

Анализа на програмата спорт за развој на локално ниво

Издавач: Здружение за меѓусебна доверба
ТАКТ, Скопје
Авторка: Магдалена Спасовска
Дизајн и подготовка: Теодора Младеновска
Печати: Контура ДОО

Содржината и мислењата изнесени во оваа публикација припаѓаат на авторите и не секогаш ги одразуваат официјалните ставови на Германското друштво за меѓународна соработка (ГИЗ) и Германското Сојузно Министерство за економска соработка и развој (БМЗ).

„Оваа публикација е подготвена во рамки на проектот „Спорт за сите“ спроведуван од Здружение за унапредување на меѓусебна доверба, ТАКТ. Проектот „Спорт за сите“ е поддржан од Германското Сојузно Министерство за економска соработка и развој (БМЗ), а е управуван од Германското друштво за меѓународна соработка (ГИЗ) во соработка со Здружение за унапредување на меѓусебна доверба, ТАКТ“.

АБСТРАКТ

Целта е да се анализира ефикасноста на програмата за спорт за развој и спорт за социјална инклузија на млади во општина Крива Паланка, С. Македонија. Оваа програма беше спроведена во рамките на локалното партнерство кое се состои од претставници од општината, невладини организации, училишта и спортски клубови, кои се заеднички ангажирани во спроведувањето на стратегијата за користење физичка активност, спорт и игра за решавање на потребите на заедницата, создадена со општа цел за подобрување на социјалната инклузија на млади од Крива Паланка и од регионот преку спортски и физички активности. Партнерството воспостави основа и структура за долгорочно подобрување на квалитетот на животот на маргинализираните млади од оваа општина.

Оваа анализа се базира на квалитативни анализи, собрани од серија интервјуа од партнери, тренери, учесници, како и на анализа на активностите на општината пред и по имплементацијата на програмата за спорт за развој. Понатаму, се оценува резултатот на поставените цели во однос на ефикасност и одржливост на локално партнерство за спорт за развој, општинските ангажмани и вклученост, како и степенот на личен и професионален развој на учесниците. Конечно, анализата ги истакнува и серијата животни вештини, поврзани со социјална инклузија и интеграција на маргинализираните млади од Крива Паланка и од регионот. Резултатите од анализата ќе овозможат продлабочување на знаењето за спорт за развој на територијата на нашата земја и на регионот.

ABSTRACT

The purpose of this analysis is to look into the effectiveness of the Sport for Development (S4D) program and the use of sport for social inclusion of young people in Kriva Palanka Municipality, N. Macedonia. This S4D program was implemented within a local partnership consisting of municipality, NGOs, schools and sport clubs, which are jointly engaged in implementation of strategy on using physical activity, sport and play to address community needs, created with the general goal of improving the social inclusion of young people from Kriva Palanka and the region through sports and physical activities. The partnership has established a basis and structure for long-term improvement of the quality of life of the marginalized youth from this municipality. The analysis is based on qualitative data collected from a series of interviews with relevant stakeholders, S4D coaches, participants and analysis of the activities of the municipality before and after the implementation of the Sport for Development program. Furthermore, it is based on the archived results in terms of efficiency and sustainability of the local partnership of Sport for Development, municipal engagements and involvement as well as the level of personal and professional development of the participants in S4D area. Finally, the study examines a series of life skills related to social inclusion and integration of marginalized youth from Kriva Palanka. The results of the analysis will enable better understanding of the Sport for Development initiatives on a local level the territory of our country and the region.

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	5
СПОРТ ЗА РАЗВОЈ.....	6
Спорт за развој - спорт за социјална инклузија.....	9
СПОРТ ЗА РАЗВОЈ ВО ЛОКАЛЕН КОНТЕКСТ	11
Анализа на контекст - Крива Паланка.....	11
Локално партнерство за спорт за развој во Крива Паланка.....	13
Поставување на структурата на проектот „Спорт за сите“	17
СПОРТ ЗА РАЗВОЈ ЗА ОПШТИНСКИ РАЗВОЈ.....	25
ЗАКЛУЧОК.....	29

ВОВЕД

Оваа анализа е фокусирана на улогата на спортот како алатка за развој на локални заедници, како и на улогата на спортот во подобрувањето на добросостојбата и животот на луѓето, особено на младите во тие заедници. Анализата ја разгледува програмата Спорт за развој во перспектива на Локално партнерство за спорт за развој како клучен елемент во имплементација на програмата. Нашата цел е да разбереме на кои се' начини дејствува програмата за Спорт за развој во една локална заедница и кои се чекорите што треба да се направат за трансформација на заедницата кон подобро.

Поимот и програмата Спорт за развој за првпат беа претставени на македонската јавност преку проектот „Спорт за сите“, со поддршка на Германското друштво за интернационална соработка, ГИЗ од Скопје. Регионалниот проект кој ги опфати Албанија, Косово, Србија и Босна и Херцеговина, ја вклучи Македонија во 2018 година преку серија на обуки и вовед во програмата Спорт за развој. Како клучен елемент во програмата беше воведено креирањето локално партнерство со клучни актери од спортот, образованието и од невладиниот сектор.

Како имплементирачки партнер, Здружението за унапредување на меѓусебна соработка - ТАКТ од Скопје пристапи кон општина Крива Паланка со која се формираше и првото локално партнерство за спорт за развој во Македонија. Во изборот на општината, ТАКТ се повика на меморандумот за соработка, потпишан со општината Крива Паланка и соработките во серија работилници на тема “лидерство и спорт“, спроведувани во 2-годишна соработка со Pease Corps и кошаркарскиот клуб Крива Паланка.

Целта на оваа анализа е да го разгледа процесот на воспоставување локално партнерство за спорт за развој и неговите постигнати резултати, како и да даде осврт на професионалниот и личниот развој на целната група. За таа цел, оваа анализа користи неколку методолошки алатки како што се: анализа на достапни документи на општината, стратегии и акциони планови директно и индиректно поврзани со целната група и темата на овој приказ, анализа на серија интервјуа и искуства од теренските активности, поддржани од овој проект.

СПОРТ ЗА РАЗВОЈ

Основното право на човекот да се стекне со образование и да има непречен пристап до спортот се истакна уште во 1978 година во Повелбата за физичко образование и спорт на (United Nations Economic, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) Charter of Physical Education and Sport). Очигледно дека физичкото образование и пристапот до спорт е исклучително важна за развојот на децата и сите луѓе воопшто. Елементот на развој преку спортот е признаен и на Конвенцијата на Обединетите нации за правата на децата во 1989 година кога и се истакна дека физичката активност, спортот и игрите се исклучително важни за непречен раст и развој на едно дете и млад човек. Освен физичките вештини и спортските способности што младите луѓе ги развиваат кога се дел од спортската игра, мора да се нагласи и развојот на нивните социјални вештини и морал. Преку учеството во спорт и физички активности младите луѓе учат вештини како што се: тимска работа, самопочит, самодоверба, придржување до правила, солидарност, емпатија итн. Развојот на здрав однос кон телото и развојот на физички силно тело е клучен елемент во растот на децата и младите луѓе. Со поместувањето на фокусот од развојот на спортски и телесни вештини кон развојот на лични вештини, спортските програми можат да овозможат сеопфатен едукативен процес кој позитивно ќе влијае на младите луѓе и на нивната добросостојба.

Спортот како алатка за мир и развој е важен аспект од заложбите на Обединетите нации. Придонесот на спортот за мир и развој се истакнува како важен потенцијал во рамките на Советот за човекови права на Обединетите нации чија мисија е да ги промовира и заштити човековите права. Во 2016 година Обединетите нации ја потврдија ефикасноста на спортот во остварувањето цели на развој затоа што Спорт за развој промовира образование и мир, соработка, солидарност, здравје и социјална инклузија. Потенцијалот на Спорт за развој и мир јасно се истакнува во Агендата за одржлив развој 2030 со која се утврдија 17 важни цели за одржлив развој. Агендата 2030 претставува план за акција за луѓето, земјата и просперитетот. Овој нов план за акција, утврден во рамките на Агендата за одржлив развој 2030, го вклучува спортот како важен елемент во остварување на целите:

Спортот е исто така важен поттикнувач на одржлив развој. Го препознаваме растечкиот придонес на спортот во реализацијата на развојот и мирот во неговата промоција на толеранција и почит и придонесите што ги дава за зајакнување на жените и на младите, поединците и заедниците, како и на здравството, образованието и социјалната инклузија.“ (Агенда за одржлив развој 2030 година A / RES / 70/1, став 37)

Со оглед на ова, улогата на спорт за развој може да се ревидира и да се истакне спортот како значајна алатка за креирање подобар и помирен свет. Воедно, спортот е значаен дел од борбата за промоција и постигнување на целите за одржлив развој во рамките на Агендата 2030. Всушност спортот е важен сегмент од сите 17 цели на одржлив развој, но секако повеќе придонесува кон

Цел 3. Да се обезбеди здрав живот и да се промовира благосостојба за сите од секоја возраст;

Цел 4. Да се обезбеди инклузивно и еднакво квалитетно образование и да се промовираат можностите за доживотно учење за сите;

Цел 5. Да се постигне родова еднаквост и да се охрабрат жените и девојчињата;

Цел 8. Промовирање инклузивен и одржлив економски раст, целосно и продуктивно вработување и пристојна работа за сите;

Цел 11. Остварување инклузивни градови и населби, безбедни, прилагодливи и одржливи;

Цел 16. Промоција на мирољубиви и инклузивни општества за одржлив развој, пристап до правдата за сите и изградба на ефикасни, одговорни и инклузивни институции на сите нивоа. Цел 17. Зајакнување на средствата за спроведување и ревитализација на глобалното партнерство за одржлив развој.

Програмите за спорт за развој најчесто претставуваат долгорочни проекти кои имаат за цел да креираат одржливи организации, партнерства и програми. Резултатите од овие програми можат да бидат најразлични, но главно имаат социјална ознака (лидерски вештини, солидарност, сочувство, самопочит итн.). Особено е важно да се истакне дека овие програми акцентот го ставаат на социјалните придобивки кај младите луѓе, а самата спортска игра има второстепено значење. Програмите за спорт за развој, всушност, значително се разликуваат од програмите за развој на спортот каде што клучен акцент е ставен на подигање на профилот на спортот, инфраструктурата, квалитетот на спортската игра, квалитетот на тренерите, квалитетот на играчите итн. Спортот е алатка за развој на позитивни вредности кај младите што се изложени на одреден вид на ризик. Целните групи во рамките на оваа програма се бираат врз основа на ризичен фактор кај одредена демографија, при што новите стекнати вештини се од клучна помош за ресоцијализација и вклучување на тие луѓе во главните општествени текови. Овој пристап им овозможува на учесниците во програмата еден вид позитивна „трансформација“ во насока на социјално вклучување, развој на капацитети за натамошно вклучување на пазарот на трудот, итн. Масовноста, што спортот ја има како своја карактеристика, на учесниците им нуди можност да го развијат чувството на припадност и на одговорност кон заедницата. На тој начин учесниците на програмата (избраната целна група) можат да придонесат кон стабилност во заедницата, како и кон економска стабилност.. Социјалната промена е исто така клучен сегмент во програмите за спорт за развој. Затоа програмите за спорт за развој за своја поголема цел често поставуваат креирање позитивна општествена промена која ќе значи широка стратегија за раст и развој на луѓето од заедницата.

Спорт за развој - спорт за социјална инклузија

Социјална инклузија значи подобрување на условите, според кои, одредени поединци или цели заедници учествуваат во општествениот живот; подобрување на способноста, можностите, достоинството на лицата кои се маргинализирани врз основа на нивната верска, национална, родова припадност, сексуалност итн.

Всушност, социјалната исклученост претставува состојба во која маргинализираните лица немаат можност да учествуваат во економскиот, социјалниот, политичкиот и културниот живот. Тука мора да ги земеме предвид и процесите кои придонесуваат кон состојбите што водат до социјална исклученост и луѓето и одредени групи да немаат пристап до ресурси, приход, вработување, земјиште, домување, како и до услуги како што се образование и здравствена заштита. Агендата 2030 во детали ги истакнува основите на тоа што претставува добросостојба.

Факторите и степените на исклученост варираат во различни земји, градови и заедници. Во текот на историјата па се до денес, возраст, пол, попреченост, раса, етничка припадност, религија, статус на миграција, социо-економски статус, место на живеење, сексуалната ориентација и родовиот идентитет претставуваат основни фактори за исклученост на луѓето. Социјалната исклученост на луѓето или на одредени заедници предизвикува серија на проблеми како што се невработеност, немање вештини, ниски примања, лошо домување, лошо здравје, криминал, лоши семејни услови итн. Затоа, кога станува збор за социјално вклучување, треба да ја истакнеме важноста на отстранување на бариерите за учество на луѓето во општеството, како и за овозможување активни чекори за подобрување на еднаквоста, толеранцијата и солидарноста меѓу луѓето и тие да се поттикнат да живеат во хармонија.

Спортот и елементот на игра и масовност што го носи со себе, претставува важна алатка за надминување бариери и градење мостови помеѓу луѓето и заедниците. Спортот може да создаде чувство на вклученост во општеството, без оглед на возраста на луѓето, сексуалната ориентација, родот, без разлика на кој било вид на попреченост, географска локација, религијата, етничката припадност или социо-економскиот статус.

Спортските организации, властите и националните спортски програми можат да ја истакнат моќта на спортот за социјалната инклузија на младите во заедниците. Креирањето структурирани програми ќе помогне да се креираат младински стратегии и спортски партнерства кои ќе овозможат безбедни простори каде што младите ќе можат слободно да се изразуваат и да научат важни вештини за личен и професионален развој. Креирањето политики за социјална инклузија врз основа на спортски програми, ќе помогнат за вклучување на маргинализираните лица или заедници во селата и градовите.

СПОРТ ЗА РАЗВОЈ ВО ЛОКАЛЕН КОНТЕКСТ

Анализа на контекст - Крива Паланка

Слика 2. Мапа на општина Крива Паланка

Крива Паланка се наоѓа на место каде што истокот се среќава со Западот и каде што низ милениумите се вкрстуваат патиштата меѓу ориентот и западните цивилизации. Општината се наоѓа во североисточниот дел на РС Македонија, на тромеѓето меѓу РС Македонија, Србија и Бугарија. Поголемиот дел од општината го зафаќа просторот меѓу северните падини на планината Осогово и јужните падини на планината Герман. Крива Паланка, според Националната категоризација, е категоризирана како рурално подрачје и опфаќа 18 урбани заедници и 33 месни заедници.

Месните заедници се рурални населби со отежнати услови над 700 метри надморска висина, претежно од разбиен тип каде што домаќинствата се оддалечени едно од друго и поврзани со многу лоша патна мрежа, составена од земјени или макадам патишта по кои сообраќајот се одвива отежнато во определени сезони во годината. Во општина Крива Паланка, според Пописот од 2002 година, живеат 20.820 жители од кои 14.558 или 69,5% живеат во градот Крива Паланка, додека состојбата во 2018 година е 19.718 жители, од кои мажи 10.207 и жени 9.511.

Руралните средини се значително различни и помалку развиени од урбаните средини и затоа мора да се истакне потребата од поставување различни приоритети при креирањето политики за луѓето од руралните средини.

Од прегледот на претходно извршени анализи во руралните средини, произлегува заклучокот дека лицата во руралните средини се почесто во социјален ризик, особено младите за кои можностите за правилен раст и развој остануваат ограничени во споредба со нивните врсници од градот. Во руралните средини особено е изразена и сиромаштијата, а голем број семејства живеат без обезбедени елементарни услови за егзистенција и најголем дел од нив се со поддршка од државата. Имајќи го предвид фактот дека селата се од разбиен тип, со голема оддалеченост на домаќинствата една од друга, проблемот на социјална изолација на младите од руралните средини останува важен фактор за работа и креирање политики за социјална инклузија.

Исклученоста на младите лица во општина Крива Паланка во главно се заснова на одалеченоста на локалните заедници од центарот. Руралниот карактер на општината главно го оневозможува лесниот пристап на младите до важните институции во градот, но исто така го отежнува и пристапот и дружбата со нивните врсници. Целната група во рамките на проектот „Спорт за сите“ се младите на маргините на општеството во рамките на општина Крива Паланка.

Локално партнерство за спорт за развој во Крива Паланка

Локалното партнерство за спорт за развој во Крива Паланка се формираше во април 2019 година и претставува прво партнерство од ваков вид во нашата земја. По иницијатива на Германското друштво за меѓународна соработка ГИЗ од Скопје и со поддршка на општината Крива Паланка и на градоначалникот, повеќе спортски организации, спортски клубови, училишта, младински организации и институции пристапија кон формирање широко локално партнерство со повеќе од 15 важни актери и членови.

Слика 3. Членови на локалното партнерство за спорт за развој во Крива Паланка

Оваа анализа на Локалното партнерство за спорт за развој во Крива Паланка е направена со употреба на стандардни методолошки пристапи. 1. Деск анализа - првин беа анализирани достапните податоци од различни извори, како што се: важни документи од општината, официјалните сајтови на општината, јавно достапни информации итн. 2. Квантитативни истражувачки методи како што се статистички податоци врз основа на јавно достапни анкети, податоци итн. 3. Квалитативни истражувачки методи. Прашалници се доставени до 15 тренери за спорт за развој, 20 учесници во програмата спорт за развој (млади лица на возраст од 10 до 19), 3 општински кадри. Целта на Локалното партнерство за спорт за развој во Крива Паланка е подобрување на социјална инклузија на маргинализирани млади преку спорт и спортски активности. Дополнително, локалното партнерство претставува структура која ја поддржува соработката со општината, како и со сите засегнати страни во спортот во општината. Исто така, самото партнерство има важна функција и институционален ангажман во застапување за вклучување на спортот како алатка за личен и професионален развој. Локалното партнерство работеше со „Домот за ученици Боро Менков“ каде што имаше серија на активности за подобро вклучување на младите од руралните средини во заедницата, но ја опфати општата популација во Крива Паланка.

Во рамките на проектот „Спорт за сите“ локалното партнерство со поддршката на ТАКТ креираше група на тренери за спорт за развој, локални инструктори за спорт за развој, имплементираше повеќе од 20 активности за спорт за развој и спорт за социјална инклузија, разви три урбани локации за спорт за развој кои се пристапни за лица со попреченост, организираше три летни кампа, донираше опрема и спортски реквизити во повеќето училишта во регионот и секојдневно работи на подобрување на животот на младите од градот преку развој на нивни вештини, како што се: лидерство, тимска работа, емпатија, солидарност итн.

Локалното партнерство активно работи и придонесува кон развој на вештини, личен и професионален развој на младите и тренерите од регионот. За развој на младите лица од општината може да се истакнат следниве елементи:

Личен развој кај децата и младите преку спортски активности и игри за градење самодоверба, искажување мислење и справување со успех/неуспех.

- 02 Развој на интерперсонални односи кај децата и младите преку спортски активности и игри за развој на комуникација, решавање конфликти и справување со емоции.
- 03 Општествен развој кај децата и младите – тимска работа (носење одлуки во група и меѓусебна соработка) и почит кон другите во тимот и надвор од него.

Професионалниот развој е значаен за тренерите за спорт за развој, наставниците како и за младите лидери за спорт за развој кои се стекнаа со вештини од видот: водење тренинг сесија за спорт за развој, лидерски вештини, самодоверба итн.

Локалното партнерство даде активен придонес во креирање на „Стратегијата за млади на општина Крива Паланка 2019-2024“, особено во делот за спорт и рекреација во која ја внесе и обработи програмата за спорт за развој на младите од општината. Програмата за спорт за развој во рамките на стратегијата за млади претставува одржлив сегмент од кој во периодот 2019 до 2020 се имплементирани речиси 40% од предвидените активности.

Од анализата на досегашното искуство и постигања на ова неформално тело, како и од интервјуата со членовите, може да се издвојат неколку заклучоци и препораки:

- 01 При креирање локално партнерство за спорт за развој се истакна потребата да се стави исклучителен акцент на градење доверба меѓу важните актери од партнерството заедно со општината, а особено меѓу локалните партнери и националниот партнер. Искуството покажа дека игрите за спорт за развој имаат силно влијание врз локалните актери во партнерството, кога станува збор за градење доверба, пријателство, надминување бариери и различности меѓу учесниците во партнерството.

ПРЕПОРАКА

Во креирање локално партнерство за спорт за развој изберете личности кои имаат искуство од дадената тема која ја иницирате и се на позиции кои може да придонесат за примена и развој на целите на самото партнерство. Креирањето тим значи и примена на алатки и задачи кои ќе го забрзаат процесот на градење тимски дух, рамноправност и меѓусебна доверба. Се препорачува во градењето стратегија на партнерството, лицата кои се мапирани како членови да ги издвоите од нивната вообичаена работна средина и неколку дена да работат на развој на заеднички пристап. Градете го партнерството со игри за градење тим, пријателство и доверба.

- 01 / Стабилноста и одржливоста на партнерството ќе зависи од јасно дефинирани канали за комуникација кои ќе бидат лесно пристапни за сите членови од партнерството.

ПРЕПОРАКА

Освен официјалната комуникација на меилови, користете социјални медиуми за одржување контакт меѓу членовите на партнерството. Ставете акцент на пријателски пристап и безбеден простор каде секој член ќе може да истапи и да го каже своето мислење и на тој начин да придонесе. Дополнително, редовните средби и континуираната комуникација се клучни во одржувањето и стабилноста на партнерството.

- 02 / Активното учество од страна на актерите во локалното партнерство ќе значи размена на идеи, учење на локални карактеристики, размена на искуства и знаење.

ПРЕПОРАКА

Истакнете ја важноста на активно учество во партнерството. Доколку некои актери од локалното партнерство се повлекуваат или стануваат пасивни, вратете ги во игра, надоградувајќи ја довербата едни кон други.

- 03 / Во локално партнерство за спорт за развој, локалното или искуството од терен е исклучително важно за сите партнери, вклучувајќи ги и националните партнери или агенциите за развој. Улогата на локален координатор е од исклучителна важност во одржување директен контакт со целната група, тренерите, партнерите и пред се, со општината.

ПРЕПОРАКА

Внимавајте на изборот на локален координатор на партнерството за спорт за развој. Овој човек ќе има исклучително важна улога во координација на сите важни актери, како и на активностите на теренот.

Поставување на структурата на проектот „Спорт за сите“

Локалното партнерство имаше клучна улога во креирањето на планот за имплементација на програмата спорт за развој во Крива Паланка која прерасна во проектот „Спорт за сите“. Со креирање на партнерството се направи и анализа на проблемите со кои општината се соочува. Целната група беше брзо и јасно дефинирана, со оглед на силната потреба за вклучување на младите од руралните средини и младите од маргинализираните заедници. Во рамки на обуките за креирање локално партнерство од ГИЗ Скопје, активностите беа креирани врз три клучни сегменти: **Поддршка на партнерска мрежа и соработка; Градење капацитети и Кревање на свеста за потребата од социјална инклузија.**

Слика 4. Прв координативен состанок на проектот „Спорт за сите“

Во рамките на делот **Поддршка на партнерска мрежа и соработка** се изработија повеќе активности кои имаа за цел да го поддржат локалното партнерство за спорт за развој, да овозможат одржливост на партнерството, да ја зајакнат врската меѓу локалните актери и општинските власти и да овозможат ширење на партнерската мрежа преку вклучување нови спортски клубови, спортски организации, младински организации и училишта од регионот. Во имплементацијата на проектот се покажа дека активностите, како што се: серија состаноци на партнерската мрежа тркалезни маси и серија неформални состаноци, беа клучни во воспоставувањето непречена комуникација и имплементација на проектните активности. Партнерската соработка во голем дел зависеше и од веќе воспоставената доверба и пријателство меѓу клучните актери, но се покажа и дека локалниот координатор за спорт за развој одигра исклучително важна улога во координација на сите засегнати страни. Во делот „соработка“ неопходно е да се истакне дека поддршката на општината е еден од клучните сегменти за одржување стабилно и поврзано партнерство. Тука е особено важно да се нагласи дека поддршката на општина Крива Паланка, со обезбедување канцеларија за локалното партнерство, создаде услови за непречена работа на партнерството и негово позиционирање како клучен елемент во секторот Спорт и образование во самата општина.

Градењето на капацитетите во проектот „Спорт за сите“, како дел од програмата спорт за развој се одвиваше во неколку развојни фази. Откако дел од локалното партнерство помина низ обуки за локални инструктори за спорт за развој, овозможени од ГИЗ-Скопје, следуваа серија работилници за обука на тренери за спорт за развој во општина Крива Паланка. Во првата фаза на проектот беа обучени 15 тренери. Изборот на овие тренери се вршеше во рамките на локалното партнерство, всушност, секој партнер номинираше по еден член од својот клуб, училиште, организација. Кандидатите беа обучени според програмата. Заклучоците од серијата обуки за тренери за спорт за развој беа дека:

- » Процесот на учење на програмата за спорт за развој бара повеќе време и серија обуки во период од два до три месеци;
- » Дел од тренерите се стекнаа со вештини и самодоверба за изработка на активности за спорт за развој по три месеци од почнувањето на програмата;

- » За тренерите поддршката од инструктори и од експерти за спорт за развој беше од исклучително значење;
- » Теренските активности беа многу важни во процесот на учење и стекнување самодоверба кај тренерите;
- » Поддршката од локалните училишта и клубови, како дел од партнерството, овозможи креирање стабилна група на тренери за спорт за развој.

Слика 5. Обука на тренери за спорт за развој во Крива Паланка

Во анализата на потребите и досегашните искуства горните заклучоци беа извлечени од приложени анонимни прашалници, доставени на групата на тренери за спорт за развој. Анализата на прашалниците ги потврдува образложените потреби на локалните тренери за спорт за развој. На прашањето што за нив значи спорт за развој еден од испитаниците го образложи процесот на учење на програмата спорт за развој, укажувајќи на потребата од време во разбирање на овој нов концепт, како и на потребата од теренско искуство при учење на програмта. Понатаму тој изјави:

„Ми требаше време да разберам што точно значи спорт за развој затоа што првпат се сретнав со ваков термин. Дури откако поминаа месец, месец ипол почнав полека да разбирам дека спортот овде се користи за едукација и вештини. Најмногу научив за спорт за развој на терен кога почнав да спроведувам активности. Тогаш се соочив со тоа што го знам и јасно ми е што уште треба да доучам. Мислам дека процесот на учење не смее да запре, а поддршката е многу важна“.

Како што напоменавме, од научените лекции е важно дека учењето за спорт за развој како нов концепт претставува првичен предизвик и поместување на очекувањата и можностите на спортот. Искуството покажа дека учесниците првично доживуваат вид на изненадување за поместувањето на функцијата на спортот за здрав и активен живот, кон спорт како алатка за развој и учење вештини. По првичниот шок следува процес на бавно поместување на личните и професионални граници, а работата со младите и задоволството од самата програма го олеснува процесот на прифаќање на програмата, не само како исклучително важна во образовниот процес, туку и исклучително забавна и лесна за активирање на младите. Една од испитаничките објасни дека елементот на среќа и игра е важен дел од програмата за спорт за развој за неа и за младите вклучени во програмта. Таа вели:

„Спорт за развој за мене значи многу насмевки, многу среќа, огромно учество и ентузијазам за спортски игри. За мене, како наставничка, елементот на учење е многу важен, но главното искуство на апсолутна среќа и задоволство на лицата на децата не може да се замени со ништо друго“.

Елементот на среќа и задоволство што несомнено се појавува како важен дел од оваа програма, не само за младите, туку и за тренерите ја прави оваа програма популарна и посакувана со што одржливоста на локално ниво не претставува проблем. Интересот за програмата со секоја година е се поголем, бројот на наставници и тренери што чекаат обука за спорт за развој во Крива Паланка е значителен. Досега во Крива Паланка и регионот се обучени повеќе од 30 тренери за спорт за развој.

Професионалниот раст и развој за тренерите е многу важен сегмент и причина зошто интересот за оваа програма опстојува и се зголемува. Програмата за спорт за развој, освен што на учесниците им нуди надградба и стекнување вештини, им овозможува и придобивки во нивната професија. Во работните средини сертификатите од учеството во програмата се признаени и дополнително бодувани во образовниот систем. Дополнително, придонесува кон развојот на нивните спортски клубови и до зголемување на бројот на активни членови. Од интервјуто дознаваме за искуствата на еден тренер за спорт за развој. Според неа: „Спорт за развој за мене значеше нова можност за вработување. Сертификатите во рамките на програмата за спорт за развој ми овозможија да станам наставник по спорт и здравје во одделенска настава, иако мојата диплома е по педагогија“. Она што можеме да го заклучиме е дека програмата за спорт за развој, освен личен и професионален развој, на тренерите им овозможува пристап до нови методи, диверзификација на старите методи и можност да уживаат во својата работа.

Понатаму, во делот **Градење капацитети**, беше креирана група на млади лидери за спорт за развој во општина Крива Паланка. Кај оваа група на млади луѓе особено внимание беше посветено на градење на нивните лидерски вештини. Тоа им овозможи да станат активни актери на проектот „Спорт за сите“ во нивните училишта. Групата на млади лидери вклучи млади од маргинализирани средини (рурални средини, Роми, социјално загрозени лица), кои беа избрани во рамките на локалното партнерство. Важно е да се нагласи дека локалното партнерство имаше решачка улога во секој сегмент од проектот. Младите лидери беа обучувани во серија од три работилници, но клучните искуства и учења ги стекнуваа на терен, односно на работилниците, организирани од нивните локални училишта. Заклучоците од обуката на млади лидери беа:

Младите лидери за спорт за развој се важен сегмент во приближување на игрите и на програмата на нивните врсници;

- » За младите лидери поддршката од локалните тренери за спорт за развој низ целиот процес беше важна;
- » Одржливоста на групата на млади лидери исклучително зависи од менторскиот пристап на тренерите за спорт за развој;
- » Неопходни се чести средби на групата на млади лидери во рамките на локалното партнерство со цел да се одржи активниот пристап и учество.

Слика 6. Обука на млади лидери за спорт за развој во Крива Паланка

Искуствата на младите лидери за спорт за развој во општина Крива Паланка беа забележани преку анонимен прашалник. Од истражувањето можеме да заклучиме дека младите лидери сметаат дека учењето вештини, како што се лидерство, солидарност, тимска работа се исклучително важни во нивниот процес на учење на програмата и за нивниот личен развој. Задоволството од тоа да бидат дел од програмата е забележано кај сите, особено во насока на стекнување самодоверба и можност да бидат дел од млада спортска заедница. Еден од испитаниците во интервјуто јасно го кажува тоа: „Да се биде дел од група на млади лидери за спорт за развој е одлично, бидејќи тоа ме научи дека самодовербата е многу важна работа за секоја личност, дека довербата во другите, па и почитта, носат подобра енергија и ми помагаат во животот“.

Освен личниот раст и развој, младите лидери укажуваат на важниот елемент на професионална надградба, особено оние кои веќе подолго време се дел од активниот и спортски живот. За младите лидери кои посетуваат средно училиште, програмата придонесе кон подобрување на нивните вештини како помошници на тренерот и работа со најмладите во спортските клубови и организации. Една од испитаничките објаснува:

„По програмата за млади лидери за спорт за развој, јас и уште двајца други пријатели од групата добивме можност да му помагаме на главниот тренер во нашиот кошаркарски клуб. Програмата за млади лидери ми помогна да бидам посигурна на терен и да научам да го пренесам своето знаење. Јас имам 18 години, а помошник тренер сум за најмладите од 5 и 6 години“.

Во рамките на проектот „Спорт за сите“ се обучија повеќе од 15 млади лидери. Од искуствата на поактивните лидери заклучуваме дека менторството од локалните тренери за спорт за развој е исклучително важно. А, колку што е посилна врската меѓу менторот и лидерот, толку ефектот од обуките е подолготраен. Заклучокот од активноста „млади лидери“ е потребата од ставање акцент на силна менторска врска.

Во делот **Подигање свест за социјална инклузија на млади** беа спроведени повеќе активности од кои ги издвојуваме: развој на урбани локации за спорт, медиумска кампања за „Спорт за сите“, како и серија масовни настани за спорт за развој. Кампањата на проектот постигна значителна видливост на локално и на национално ниво. Програмата спорт за развој стана често поставувано прашање

и во другите поголеми општини. Креативните видеа, кои ја истакнаа улогата на тренерот за спорт за развој и јасно ја опишаа целната група (маргинализирани млади), имаа видливост од над 100.000 прегледи на социјалните мрежи и платформи. Националните медиуми, исто така, ја покриваа програмата за Спорт за развој во многубројни репортажи со особен акцент на развојот на урбаните локации за спорт за развој, масовните спортски настани, како и со донација за опрема за спорт за развој во повеќе од 10 училишни центри во Крива Паланка.

Слика 7. Урбана локација за спорт за развој во Крива Паланка

СПОРТ ЗА РАЗВОЈ ЗА ОПШТИНСКИ РАЗВОЈ

Со почетокот на програмата за спорт за развој во Крива Паланка почнува да се развива и идеата за можно креирање Акциски план за спорт за развој. Локалното партнерство има важна улога во процесот на носење на идејата спорт за развој да стане дел од локалните политики, а тука се особено важни младинските организации и младинскиот совет во градот. Кон средината на 2019 креира и Стратегијата за млади во Крива Паланка каде што локалното партнерство успева да придонесе со вклучување активности за спорт за социјална инклузија/спорт за развој во делот Спорт и млади. На овој начин кон крајот на октомври 2019 година програмата спорт за развој станува дел од локалните политики за млади во општината, а веќе кон почетокот на 2020 година општината објавува и отворен повик за здруженија и клубови, вклучувајќи ги како приоритет и програмите за спорт за развој. Придонесот на програмата спорт за развој во стратегијата за млади го истакнува и градоначалникот на Општина Крива Паланка - Борјанчо Мицевски во интервју, дизајнирано за анализа на резултатите од проектот „Спорт за сите“ во градот:

„Со изработката на Стратегијата за млади и спорт се разработи посебно поглавје, во кое беа поместени активности од сверата на спортот и спортските активности. Беше дадена временска рамка и беше насочено дејствувањето на овој план. Се формира Совет на млади на општина Крива Паланка кој активно учествува во имплементација и реализација на различни активности за спорт за развој“.

Со развојот на урбаните локации за спорт за развој во рамките на општината, со серијата активности за спорт за развој на територијата на општината, се развива и свест за креирање подобра спортска понуда. Градоначалникот повеќепати ги истакнува важноста и придонесот на програмата спорт за развој за инвестициите во спортската инфраструктура во периодот на 2019. Меѓу оние најзначајни се изградбата на поголем број спортски терени од различна намена. Покрај адаптацијата и ревитализација на определени терени, игралишта и локалитети, во општина Крива Паланка за само 1 година се изградија 6 нови спортски терени и тоа:

- »» Атлетска патека на градскиот стадион;
- »» Мини голф терен на градскиот стадион;
- »» Скејт парк;
- »» Фитнес зона на отворено;
- »» Мини голф парк во централното градско подрачје;
- »» Ново игралиште за баскет.

Понатаму, градоначалникот го оценува влијанието на програмата во однос на градење на спортските капацитети на општината и лансирање на општината на мапа за развој на спортски туризам. Придонесот на програмата спорт за развој тој го дефинира преку остварување на неколку цели кои ги истакнува како резултати од програмата:

Како промени по почетокот на имплементација на програмата Спорт за развој се забележуваат:

- »» Поголем интерес кај младите за спортски активности;
- »» Подобрена и квалитетна спортска инфраструктура;
- »» Спортски работници, кои посветено работат на промоција и развој на спортот;
- »» Промоција на спортот кај различни видови генерации;
- »» Вмрежување определени организации и спортски клубови и спроведување заеднички активности;
- »» Остварување регионална и меѓународна соработка;
- »» Осмислување и развој на дополнителни проекти за нова спортска инфраструктура.

Во рамките на извештајот за работа од оделот за локален развој, општината презема низа активности и иницијативи во насока на развојот на спортот и спортскиот дух во градот во периодот на 2019 година. Подетално овие иницијативи можат да се видат и од приложената табела.

	НАСЛОВ НА ПРОЕКТ/ АКТИВНОСТ	ОПИС	БУЏЕТ
1	Изградба на современо игралиште за баскет во спортскиот терен на ученичкиот дом Боро Менков	Изградба на ново и современо игралиште за баскет во спортскиот терен на ученичкиот дом Боро Менков. Изградбата е финансирана од Агенцијата за млади и спорт.	3 000 000 МКД
2	Проект: Подобра спортска инфраструктура за подобро здравје за сите	Проект за изградба на тартан атлетска патека околу фудбалското игралиште, мини голф терен и скејт парк во рамките на спортскиот комплекс во Крива Паланка. Проектот е финансиран од Програмата Бугарска помош за развој на Владата на Бугарија	75 000 евра
3	“Младите од Бугарија и Македонија заедно за туризам како превенција на здравјето”	Проект финансиран од ИПА програмата на ЕУ за прекугранична соработка меѓу Бугарија и Р.С. Македонија, имплементиран преку СИПР. Во рамките на проектот во општина Крива Паланка беа поставени 9 направи за фитнес на отворено и изграден мини голф терен.	94 742 евра
4	Поставување надворешен фитнес, спортско-рекреативен простор Valans+ Зона	Со поддршка на Бимилк, во соработка со Пакомак, беше поставена Valans+Зона на кејот на Крива река спроти главната магистрала во Крива Паланка. Донацијата вклучува поставување повеќе справи за рекреација и одржување на балансот на телото	донација

	НАСЛОВ НА ПРОЕКТ/ АКТИВНОСТ	ОПИС	БУЏЕТ
5	Активности за обележување и адаптација на простор за спортски активности	Во рамки на програмата за поддршка на НВО и на други младински иницијативи беа поддржани активности за обележување, расчистување, поставување опрема, бојадисување и други активности за уредување на просторот за спортски активности во месни и урбани заедници.	-//-
6	Уредување спортско повеќенаменско игралиште во населба Бавчалак	Поставување асфалтна подлога на повеќенаменско спортско игралиште во населба Бавчалак.	
7	Проект: Бисери на поврзување	Проект, аплициран во рамки на ИПА програмата. Проектот предвидува изградба на пешачко рекреативна патека во должина од 4300 метри до локалитетот Станечки водопади и кон локалитетот Ловечка куќичка.	101 231,9 евра
8	Проект: Одржливо искористување на културното наследство на Дупница и на Крива Паланка	Проект, аплициран во рамки на ИПА програмата. Проектот предвидува изградба на пешачко рекреативна патека во должина од околу 800 метри од спортски комплекс кон манастирот Св. Јоаким Осоговски со други содржини.	242 000 евра

Од ова можеме да заклучиме дека програмата спорт за развој, иако директно не работи на инфраструктурни решенија и градење спортски капацитети во општината, индиректно успева да инспирира развој на спортски решенија за потребите на населението. Со подигнување на свеста за важноста на спортот во едукативните процеси и со стекнување вештини кај младите луѓе, растат и потребите на тие лица да бидат активно вклучени на спортските терени. Придонесот на општината кон инфраструктурни решенија на полето на спортот е клучен за локалната мрежа за спорт за развој во однос на тоа дека овозможува повеќе ресурси за непречена работа и развој на програмата.

ЗАКЛУЧОК

Креирање локално партнерство за спорт за развој значи обединување на клучните актери од секторот - спорт и млади, на ниво на општината во заедничка цел - развој на вештини за раст и развој на младите луѓе преку спортот. Истовремено, партнерството значи и креирање силна структурна врска меѓу засегнатите страни и општината, креирајќи важен структурен линк во градењето на капацитетите и развојот на општината на повеќе нивоа. Од проектот „Спорт за сите“, имплементиран од локалното партнерство, може да се заклучи дека иницијативите за спорт за развој се успешни со добро координирано локално партнерство, со општинска поддршка и учество, со јасна програмска структура за развој на вештини, насочена кон тренери на локално ниво и кон младите луѓе од општината. Дополнително, кампањи за подигање на свеста за спортот, како алатка за развој, се неопходни со цел поместување на границите и на можностите што спортот ги нуди.

Во однос на препораки за креирање локални партнерства за спорт за развој во другите општини во земјава, треба да се има предвид дека:

- 01/ За успешно имплементирање на програмите за спорт за развој на локално ниво, формирањето на локални партнерства се неопходен елемент
- 02/ Локалните партнерства за спорт за развој креираат овозможувачка средина за припадници на ранливите категории преку нивно вклучување во спортски активности.
- 03/ Креирање локално партнерство за спорт за развој на општинско ниво значи обединување на сите важни актери во спортот во општината врз основа на важни вредности, како што се: општествена солидарност, соработка и тимски дух.
- 04/ За обезбедување на одржливост и ефективна комуникација, во локалното партнерство е важно општината да биде вклучена како рамноправен член во групата.

05/ Промоцијата и подигнување на јавната свест кај целната група и населението е важно за да овој пристап биде прифатен, признает и користен од страна на спроведувачите.

06/ Спорт за развој е развоен модел и бара континуирано инвестирање и јакнење на капацитетите на сите подржувачи (членови на партнерство, тренери и младинци).

07/ Креирање група на тренери за спорт за развој на локално ниво претставува важен одржлив елемент за имплементирање на програмата за спорт за развој

08/ Спортски училиштни лиги и училиштни спортски програми овозможуваат брз и ефикасен пристап до целните групи на млади на локално ниво и нивната поддршка и одржување се важни.

